

det er integreret mellem forskellige personer placeret forskellige steder. Det afgørende er derimod, at det ved fordeling af arbejdslokaliteter er vigtigt at være opmærksom på den rumlige integration som variabel. Ønsker man eksempelvis at styrke mindre arbejdsgruppers samarbejde, må man undgå, at der er væsentlige fysiske barrierer mellem deltagerne i gruppen. Ønsker man i stedet at styrke en samlet virksomhedskultur – og måske svække en klikeagtig identifikation med den nære smågruppe – ja, så må man indtænke dette i den måde lokaler struktureres og fordeles på.

Ovenstående eksempel illustrerer ganske godt den type af konklusioner, Jesper Steens forskning når frem til. Der kommer ingen håndfaste bud på, at den gode indretning er store, åbne fælleskontorer, eller tværtimod individuelle cellekontorer. Der er elementer i arbejdsprocessen, der taler for både den ene og den anden løsning – behov for koncentration om tankearbejde trækker i én retning, behov for interaktion med andre trækker i en anden. Valget må træffes ud fra en balanceret sammenvejning af mange faktorer, herunder ikke mindst de ansattes egne ønsker – og Jesper Steen advarer direkte mod ureflekteret at følge den aktuelle mode med store, åbne kontorlandskaber. Han minder om, at

»Väggens uppgift är i grunden att skapa förutsättningar för att olika aktiviteter kan bedrivas nära varandra utan att störa varandra« (s. 97).

Rapporten rummer interessante forsøg på at koble analyser af arbejdets indholdsmæssige og sociale aspekter med de rumlige strukturer, arbejdet foregår i. Samtidig er der dog klare grænser for, hvor langt analyserne når med hensyn til at realisere denne ambition. Jeg finder, at rapportens største svaghed ligger i, at analyserne af arbejdsprocesserne og de rumlige forhold ikke konkret integreres. De data, der indhentes gennem observationer af arbejdet og gennem spørgeskemaundersøgelsen, anvendes kun på aggregeret niveau – som regel i form af gennemsnitsværdier. Det virkeligt spændende ville være, hvis data for den enkelte kontorarbejder og klynger af ansatte blev koblet til vedkom-

mendes placering i den rumlige struktur. Kan nogle af de individuelle forskelle i oplevelsen af arbejdet, forstyrrelser, kontaktintensitet o.s.v. forklares ud fra de rumlige strukturer og den enkeltes placering heri? Det hører vi forhåbentlig mere om i den næste rapport fra Jesper Steen!

Indtil da vil jeg anbefale denne rapport til enhver, der har ansvar for at udforme arbejdspladser. Det være sig de professionelle (arkitekter og ingeniører) såvel som 'politikkerne' i virksomhederne (ledere – og tillidsrepræsentanter, hvis de ellers inddrages). For rapporten lægger op til nogle overvejelser og diskussioner, som desværre alt for ofte er fraværende, når der træffes beslutninger om design af arbejdspladser.

Anmeldt af **Herman Knudsen**, lektor ved Institut for Samfundsudvikling og Planlægning, Aalborg Universitet.
e-mail: hk@i4.auc.dk

Annette Andersson

Fanget i systemet En debatbog om ledighed

Borgens forlag 2001, 168 s. ISBN 87-21-01613-5

Fanget i systemet er en debatbog, der søger at problematisere den måde, som ledighed angribes på og forvaltes i dagens Danmark. Bogen er på 168 sider og består af en indledning samt 12 kapitler. Bogen stiller en række spørgsmål og fremhæver en række paradokser og problematiske forhold ved den nuværende indretning af de dele af arbejdsmarkeds- og socialpolitikken, som omhandler ledighed.

Bogens form og formål lægger ikke op til en vurdering af bogens videnskabelige lødighed med vægt på, om der eksempelvis er sammenhæng mellem problemstilling, teoretisk udgangspunkt, metoder og data, eller om der er tilstrækkelig klarhed og systematik i dokumentationen og analysen. Til gengæld er bogen præget af et stærkt personligt engagement. Den inddrager og baserer sig på en dokumentarisk gengivelse af en række eksempler og nogle af de ubehagelige oplevelser, som ledige har haft med systemet.

Den meget personlige tilgang til problematikken er prisværdig. Bogen foregiver ikke at bygge på objektive analyser af social- og arbejdsmarkedspolitikken, men tager afsæt i forfatterens egne erfaringer og holdninger, der ikke lader læseren i tvivl om, at forfatteren brænder for sagen. Bogen er præget af en følelsesladet diskussion og argumentation, som måske til tider mangler lidt substans og tilstrækkelig underbygning.

Bogen er bygget op omkring og præget af en lang række eksempler og citater. Eksemplerne er primært baseret på Annette Anderssons egne erfaringer fra det offentlige, fra samtaler med ledige samt fra hendes private konsulentvirksomhed, hvor hun bl.a. står for at lave kurser for ledige. De fleste af citaterne stammer fra slutningen af 1990'erne, og de er primært hentet fra de danske aviser og fagblade. Samlingen af citater er i sig selv en bemærkelsesværdig dokumentation af den gryende diskussion om aktiveringspolitikken og nogle af de kritiske argumenter, som er blevet fremhævet i de seneste år.

Forfatteren lader ofte citaterne tale for sig selv, men til tider drages konklusioner, som er forsimplede. Når Annette Andersson skriver om 'systemet', bruges den brede pensel, og man får et indtryk af, at verden kan deles op i de ('gode') uskyldige ofre, og de ('onde') skyldige. Til de (gode) uskyldige hører gruppen af mennesker på overførselsindkomst, de private firmaer (som fungerer langt bedre end den offentlige sektor), enkelte velmenende socialrådgivere, der selv er fanget i systemet m.fl. Til gruppen af de skyldige eller ansvarlige finder vi 'den øverste ledelse', 'politikere', jurister, økonomer og AF som organisation.

Naturligvis er denne personificering af de skyldige og uskyldige med til at give bogen dens personlige præg. Omvendt, savner jeg lidt nuancering, og jeg spørger mig selv, om alle private firmaer nu også per definition er bedre end det offentlige? Om det mon ikke er lidt for enkelt at tale om politikere som én homogen gruppe uden yderligere nuancering? Og om den 'øverste ledelse' nu også reelt sidder inde med midlerne og redskaberne til at løse problemet?

Gennemgående retter bogen en kraftig kritik mod det offentlige system, der kritiseres for at ødsle ressourcerne væk, for ikke at behandle medarbejderne ordentligt, for at der ikke er tilstrækkelig klarhed over mål og effekter af indsatser, og for at være overkontrollerende og gennemsyret af mistillid over for 'kunderne' (de ledige).

Der spørges også, om aktivering i virkeligheden gør folk passive? Er rationalet om, at folk skal ledes ud af passiviteten igennem offentlig igangsat aktivitet ikke muligvis med til at skabe et system, der fastholder folk i passive klientroller, hvor de går fra projekt til projekt uden mål og med? Indskrænker aktivering ikke i virkeligheden den enkeltes initiativ og ansvar for eget liv?

Bogens pointe er, at indsatsen overfor ledige mere målrettet bør tage udgangspunkt i den enkeltes situation, ressourcer, ønsker og muligheder end tilfældet er i dag, og at principperne, der bør gælde i social- og arbejdsmarkedspolitikken, må være motivation, respekt, behov og ansvar, fremfor pisk og tvang. Endvidere efterlyser bogen en mere åben og aktiv debat i samfundet om det værdigrundlag, som ligger bag bekæmpelsen af ledighed, og bogen er i sig selv et forsøg på at sætte gang i denne debat.

Drivkraften i bogens argumentation er en engageret og humanistisk indstillet bekymring for de svagere medmennesker i samfundet. Det er menneskeligheden og en vis forargelse, der driver forfatteren frem, og bogen er som nævnt prisværdig for den oprigtighed, med hvilken den er skrevet. Omvendt truer bogen til tider med at kamme over og blive en nærmest naiv lovprisning af nogle uklare idealer om private virksomheder, der – kunne man forledes til at tro – ville kunne håndtere og løse arbejdsløsheden som samfundsproblem, hvis blot det offentlige holdt fingrene væk. Foragten for det offentlige systems kontrolfunktion, ineffektivitet og bureaukrati synes til tider at tage overhånd og kommer delvist til at overskygge de ellers så centrale spørgsmål om rimeligheden i de principper og rationaler, der er blevet styrende for både social- og arbejdsmarkedspolitikken.

Man kan sige, at bogen når sit umiddelbare sigte og sætter en række spørgsmål til debat, og den vil formodentlig kunne være et godt udgangspunkt for kritisk selvrefleksion og diskussion blandt medarbejderne på mange niveauer i 'systemet'. Bogen er på mange måder en fremragende dokumentation af en mangesidet kritik imod systemet. Den følelsesladede, journalistiske og retoriske stil har imidlertid nogle be-

grænsninger, og spørgsmålet er, om stilen ikke utilsigtet kommer til at begrænse lødigheden og åbenheden i den basale debat og diskussion, som forfatteren ønsker at fremme?

Anmeldt af **Jørgen Anker**, forsker på Socialforskningsinstituttet.
e-mail: ja@sfi.dk